

ALSÓVADÁSZ PECSÉTJEI A XVIII-XIX. SZÁZADBAN

Régi időktől fogva használatosak voltak különféle pecsétek, mint bizonyító eszközök. A középkorban általánosan elterjedt s hazánkban is meghonosodott használatuk.¹ A pecsét az írást pótolta az írástudatlanok számára, ezért igen fontos szerepet töltött be a pecsétkép, ami tulajdonosának szimbolikus azonosító jele volt. Pecsét szolgált az idézésre, oklevelek, írásban rögzített jogi tények hitelesítésére. Uralkodók, országnagyok, hiteles helyek azaz jogi természetű dolgok írásba foglalására felhatalmazott egyházi testületek - káptalanok, szerzetesközösségek - egyházfők használtak kezdetben pecsétet. A XVI. századtól kezdve a nemesi vármegye, mint politikai és bíraskodó szervezet, pecséthasználata is elkezdődött s a városok pedig már azelőtt is rendelkeztek saját pecséttel. A falvak esetében is megfigyelhető az a törekvés, hogy ügyeik intézése során községi pecséttel hitelesíthessék irataikat.

Alsóvadász esetében azokat a pecsétet ismertetjük, melyeket a község illetve egyes közösségei az 1700-1800-as években használtak. Ebben az időben a pecsételéshez a fémből metszett pecsétnyomóra - amit typariumnak is neveztek - és pecsét- vagy spanyol viaszra volt szükség. Ez utóbbi piros, esetleg fekete színű volt.

A pecsétnyomót a falvak esetében a legtöbbször vándor cigánykovácsok készítették ebben az időben, bizonyára így volt ez községünk vonatkozásában is, legalábbis a község legkorábbi typariumát tekintve. Ez ma nem áll rendelkezésünkre, fennmaradt azonban a lenyomata egy 1788-ban kiállított dokumentumon.

Alsóvadász református egyháza rendezni kívánta a lelkészi javadalom ügyét, mert a régi szokás szerinti fizetés körül nézeteltérések támadtak. Így született meg az új lelkészi díjlevél a nevezett esztendőben, egyházkerületi küldöttség jelenlétében. Hitelesítés gyanánt kézjegyükkel látták el az iratot a küldöttség tagjai: *Vécsey Zsigmond* világi és *Féjér András* egyházi képviselő, aszálói lelkész. Aláírta a helybéli lelképásztor is, *Kövér József*, valamint *Ternyei Ferenc* főgondnok, *Kis András* az alsóvadászi nemesek hadnagya, *Kis Márton* a „nemes ekklesia curatora” és *Kováts András* bíró.² Aláírásuk mellett pecsétekkel is hitelesítették az iratot: az egyházkerületi küldöttek a sajátjukkal, a helybéliek a községével. Oda is írták mellé, minden félreértést elhárítandó: „Helység Petsétye”. Előfordulhatott ugyanis, hogy a lenyomat rosszul sikerült és nem lehetett felismerni a pecsétképet vagy elolvasni a feliratot.

Két példány is fennmaradt ebből a díjlevélből s szerencsénkre a kettő együtt kiadja a község hitelesítő eszköze helyes megállapításának lehetőségét. A betűmetszés nem kusza, hanem kiegyensúlyozott, a pecsétkép azonban lehetne finomabb metszésű is. A pecsét kerek, átmérője 23 mm. Felirata ez: WADAZ . DE . ALSO. A pecsétkép jobbra néző sarkányt ábrázol, piros pecsétviaszon.

Ezzel a pecséttel tehát egyházi iratot hitelesítettek, de nem az egyház, hanem a helység, a község typariumát használták. Ennek két okát adhatjuk: 1. az egyháznak nem volt pecsétje, 2. a református egyház és Alsóvadász község ekkor még ugyanazt jelentette, eklézsia és község nem vált ketté. Ez nem csak a pecséthasználattal mutatkozott, hanem a hitelesítők személyében is: lelkész és kurátor mellett ott vannak a községi testületek vezetői is, a nemesek hadnagya és a bíró.

Néhány esztendő múlva annyiban változott a helyzet, hogy a református egyház külön pecsétnyomót készíttetett. A Türelmi Rendelet, mely 1781-ben az addigiaknál szélesebb területen adott jogot a református egyháznak, azt is eredményezte, hogy a kormányzati adminisztráció kezdte egyre inkább elismerni a református lelkészek és presbitériumok jogállását, sőt „írást bizonyítványok” igénylésével lépett fel házassági és egyéb ügyekben a református eklézsia felé. Ez ösztönözte az önálló pecséthasználat kialakulását, majd 1812-ben és 1830-ban pedig egyenesen

¹ Feiszt György: Rövid magyar címertan és pecséttan Bp.1986.67-96.

² Sárospataki Református Kollégium, Levéltár (SRKLT.) A.XXIII.8298.

elő is írta azt.³ Így történt, hogy a vadászi eklézsia is - a tiszáninneni egyházkerületben az elsők között - elkészíttette első pecsétnyomóját.

1802-ben az abauji egyházmegye kérte be az egyházközségek által nyújtott javadalmak tételes összesítését. Lelkész, tanítók díjlevelein találkozhatunk az egyházközség pecsétjével ebben az esztendőben. Aláírták ezt a dokumentumot: *Sárkány Pál* esperes, *Garas István* egyházlátogató lelkész, *Kis Márton* kurátor, *Csató Mihály* jegyző, *Kis Péter* bíró, *Egerfarmosi Kandó László* főgondnok és *Kövér József* vadászi prédikátor.⁴

A pecsét ovális, 15x20 mm átmérővel, szép, finom metszésű munka. Azonban feliratába helyesírási hiba csúszott, amennyiben az „ecclesia” szót „ch”-val vésték a typariumra. Írása tehát ez: SIGIL : ECHLE : REF : AL : VADAS, azaz *Sigillum Ecclesiae Reformatae Alsóvadásziensis*. A latin felirat magyarul így hangzik: az alsóvadászi református egyház pecsétje. Szimbólumként jobb mellső mancsában kardot tartó oroszlánt véstettek rá a vadászi atyafiak. Ezt a pecsétnyomót azután az 1870-es évek elejéig használták, amikor csak felírást tartalmazó bélyegzőt készíttettek helyette.

Egy 1846-ban kiállított dokumentumon újabb pecsétet találunk, mégpedig minden bizonnyal a nemesekét. Ez az irat egyezséglevél nemes *Sipos Károly* részéről, elcserélendő házak dolgában. Rajta kívül aláírták: *Bartzykay Sámuel* nemesek hadnagya, *Nagy János* bíró, *Kis István* kurátor, *Kováts János* jegyző és *Sóváry József* földesúri provizor.⁵

Ez a pecsét kerek, 25 mm átmérőjű, metszése jó. Felirata rövidítésekből és évszámból áll: AV .NS . PS . 1819. A rövidítéseket valószínűleg így oldhatjuk fel: *Alsóvadászi Nemesség Pecsétje*. A pecsétképen kiterjesztett szárnyú, csőrében leveles ágacskát tartó madár látható, minden bizonnyal galamb.

Ezt az iratot a község pecsétjével is hitelesítették. Meglepetésünkre azonban nem a már ismertetett sárkányos typariumot nyomták a barnás-piros viaszba, hanem egy másikat. Ez a pecsét is kerek, 33 mm átmérővel és a következőt olvashatjuk rajta: ALSÓVADÁSZ HELYSÉGE PETSÉTYE 1840. A betűk metszése egyenletesen szép. A pecsétképen tornyos templom látható, mégpedig „kálvinista” templom, amint a jól kivehető csillag a tornyon mutatja.

Az alsóvadászi nemesek - az évszámból ítélve - 1819-ben készítették pecsétjüket, valószínűleg az elsőt, korábban ők is a községét használhatták, miként az eklézsia is tette. A község pedig 1840-ben új typariumot készíttetett, a régitől eltérő felirattal és pecsétképpel. A század 70-es éveiben ugyanezt használták, de már nem viasszal, hanem bélyegző festékkel. A nemesek külön jogállása 1848-ban megszűnt, így pecsétnyomójuk használata is ekkor érhetett véget.

Ha arra keressük a választ, hogy mi vagy ki ösztönözte a pecsétképek kiválasztását, nem vagyunk könnyű helyzetben. Az elsőként ismertetett pecséten *képzzeleti alakot* találunk. A sárkány eléggé gyakori a magyar heraldikában, ugyanezt azonban nem mondhatjuk el a községi pecsétnyomók tekintetében. Ezek ugyanis a legtöbbször valamilyen helyi sajátságot, jellegzetességet ábrázolnak. Különböző munkaeszközök, a helységre jellemző természeti képek jelennek meg a községek typariumain. Kupa pecsétjén ivókupát, Selyebén szőlőfürtöt találunk.⁶ Előfordulhatott, hogy a földesúrnak, esetleg valamelyik tekintélyes nemesnek a címeréből merítették a pecsétképet. Alsóvadász esetében azonban erről nem beszélhetünk: mind a földesúr - Csáky család - mind az eklézsia főgondnoka - Ternyey Ferenc - címerképe mást mutat. Ha a szimbolikus jelentés után nyomozunk, akkor a sárkány esetében először valami gonosz hatalom jut eszünkbe. Így mutatkozik ez a Bibliában és a népi gondolkodásban egyaránt. A heraldikában azonban a sárkány az erőnek a kifejezője. Képzzeleti alakok esetében viszont a velük való küzdelem is hangsúlyos lehet a szimbolikában, így a sárkány jelentheti azt a rosszat, amivel a vadászok nem féltek megküzdeni. Ebben az esetben hitük erejének megvallása lehetett a sárkány pecsétképre helyezése.

³ Hörcsik Richard: A Magyar Református Egyház pecséthasználata /Ráday Gyűjtemény évkönyve 1983/ Bp.1984,116-124.

⁴ SRKLT. Can.Vis. R.A.III.3/14

⁵ SRKLT. Alsóvadász, R.A.III.4/1

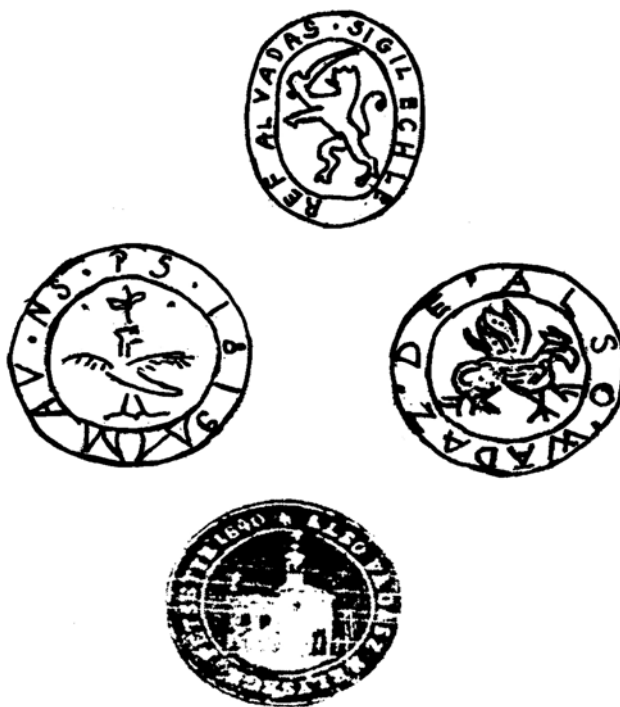
⁶ SRKLT. Can.Vis. R.A.III.3/14

Az egyházközség pecsétképével kapcsolatosan elvárnánk, hogy valamilyen bibliai szimbólum jelenjen meg rajta. Az oroszlánról ez ugyan elmondható, viszont a magyar heraldikában rendkívül gyakori, sőt a leggyakoribb, így arra is gondolhatunk, hogy a választásnál ez hatott. Eszünkbe jut azonban az is, hogy Bethlen Gábor nagy fejedelmünk, amikor 1629-ben megnemesítette a lelkészeket, címerképül Bibliát és kardot tartó oroszlánt jelölt meg. Sárkány Pál és Gál András vadászi lelképásztorok pecsétjén is kardos oroszlánt láthatunk.

Az oroszlánhoz hasonlóan *természetes állati alak* a nemesek pecsétjének a galambja. Az olajágacskával a csőrében ez már igazán bibliai szimbólum, utalással Noé történetére, s ez a református közösségekre igen jellemző: Onga, Bócs, Berencs, Beret (hogy csak vidékünk egyes helységeit említsük) református egyházainak korabeli pecsétképei galambot mutatnak. Tomor egyenesen kombinálta a bibliai galambot és a helyi természeti képet, amikor csőrébe szőlőfürtöt adott a pecsétképen.⁷ Hathatott a nemesek választásában mások gyakorlata is és egyaránt jelentette református azonosságtudatuknak a kifejezését, amikor a galamb mellett döntöttek.

Igen érdekes a község új pecsétnyomóján a templom képe. Nem mondható ez sem ritkaságnak, mint heraldikai *mesterséges alak*, előfordul a községi, városi pecsétnyomókon és főleg az egyháziakon. A szomszédos Szikszó református egyházának typariuma templomukat ábrázolja.⁸ A községi pecsétnyomó készítésekor innen is jöhetett a minta s talán ebben az esetben is a helyi templom képe tekint ránk. A torony 1890-ben, a hajó 1901-ben esett át nagyobb átépítésen. Lehet, hogy a pecsét készítésének idején, 1840-ben az akkori toronysisak rajza került a pecsétnyomóra. Érdekes az is, hogy nem a régi pecsétképet alkalmazták az új typariumon. Ennek okát keresve, csak találgathatunk. Elképzelhető, hogy a sárkány szimbolikus jelentése elhomályosult a vadászati tudatában és már nem éreztek azonosságot a régi jelképpel, ezért újat, kézzelfoghatóbbat választottak.

Az alkalmazott jelképek, bárhogy is választották azokat, mindenképpen utalhatnak az egykori alsóvadászati hitére, gondolkodására. Ma talán így foglalhatjuk össze a régi pecsétek áttekintése után gondolatainkat: a gonosz, a rossz legyőzése azoknak sikerül ma is Alsóvadászon igazán, akik bibliai hitből, templomos életből erőt merítve, bátorságosan küzdenek.

⁷ SRKLT. Can.Vis. R.A.III.3/14

⁸ Bottyán János: Egyházunk pecsétgyűjteménye és tudományos feldolgozása. Református Egyház 1953.2.18-21. 1954.20.12-15.